

До концепції покликання: екзистенційна філософія та етика

Євген Мулярчук, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України

У статті розглядаються філософські підходи до концепції покликання, які дають можливість досліджувати цей феномен в сучасному світоглядному контексті. На основі власного попереднього дослідження та згідно тенденцій у розвитку філософії автор доводить, що в сучасному науковому та буденному розумінні покликання переважає пріоритет суб'єктивності, саморозвитку та самовизначення особистості. Відповідно, у філософії адекватним для розкриття феномену покликання є екзистенційно-онтологічний підхід, уособлений М. Гайдеггером та його послідовниками. Однак він має бути доповненим критичним аналізом з позиції етики, основи якої розроблені, передовсім, у філософії Е. Левінаса. Сміслову напруженість, яка існує між екзистенційною філософією та етикою, показано на прикладі творчості С. К'єркегора, який доводить, що покликання передбачає особистий вибір людини, який конфліктує з повсякденною мораллю. Гайдеггер поглиблює цю тенденцію в дослідженні тем дослухання до буття та поклику турботи про його істину, екзистенційної совісті, намагання людини бути собою згідно розуміння її буттєвих можливостей та її усамітнення у бутті-до-смерті. Натомість, на основі філософії Левінаса покликання тлумачиться як відкритість людини Іншому, як етичне зобов'язання піклуватися про благо вище, ніж її власне. Автор визначає покликання як відповідь людини на її буттєвий поклик, який набуває етичного сенсу разом з її відповідальністю перед іншими людьми.

Новизною статті є сама спроба поєднання розгляду концепцій К'єркегора, Гайдеггера та Левінаса в аналізі темі покликання. При цьому показано актуальність такого дослідження феномену покликання з огляду на відродження в сучасній філософії парадигми суб'єктивності. Концепцію покликання пропонується розвивати у поєднанні етики та онтології, в контексті розуміння людиною особистого буття і блага її співіснування з іншими людьми.

Ключові слова: поклик, онтологія, мораль, Інший, суб'єктивність, відповідальність, самореалізація, особистий вибір

Towards the Concept of Calling: Existential Philosophy and Ethics

Yevhen Muliarchuk, H. Skovoroda Institute of Philosophy National Academy of Sciences of Ukraine

The article is devoted to the analysis of the philosophical approaches to the concept of calling relevant to study of this phenomenon in the views of the contemporary world. On the base of his own previous research and the trends in philosophy, the author proves the priority of persons' subjectivity, self-development and self-determination in the contemporary scientific and commonplace understanding of calling. Thereafter adequate for the research of the phenomenon of calling in philosophy is existential ontology related to M. Heidegger and his followers. However, this approach should undergo the critical analysis from the ethical point of view the principles of which were developed by the philosophy of E. Levinas. The tension between the senses of existential philosophy and ethics is evident on the base of S. Kierkegaard's existentialism. The philosopher argues that the personal choice for calling comes into collision with everyday morality. Heidegger makes this trend even deeper in his research of the themes of attentive listening to the call of being and caring for its truth, the themes of existential conscience and persuasion to be oneself, looking for individual possibilities and solitude of the person in the being-toward-death. However, on the base of the philosophy of Levinas calling is interpreted as openness of a person for the Other, as obligation to take care of the good which is higher than the person's own. The author defines calling as response of a person to the call of being which gains the ethical meaning together with the responsibility before the other people.

The novelty of the study is the attempt to combine within the theoretical frame of the concept of calling the lines of philosophic approaches of Kierkegaard, Heidegger and Levinas. Moreover, the author proves the actuality of the research in this combined approach to the phenomenon of calling in the situation of the renaissance of the paradigm of subjectivity in the contemporary philosophy. The further development of concept of calling is in the view of the unity of ontology and ethics, in the context of understanding of person's existence and of goodness of person's coexistence with other people.

Keywords: call, ontology, morality, the Other, subjectivity, responsibility, self-actualization, personal choice

К концепции призвания: экзистенциальная философия и этика

Евгений Мулярчук, Институт философии им. Г. С. Сковороды НАН Украины

В статье рассматриваются философские подходы к концепции призвания, которые дают возможность исследовать этот феномен в современном мировоззренческом контексте. На основании собственного предыдущего исследования и трендов в философии автор доказывает, что в современном научном и обыденном понимании призвания преобладает приоритет субъективности, саморазвития и самоопределения личности. Соответственно, в философии адекватным для раскрытия феномена призвания является экзистенциально-онтологический подход, представленный М. Хайдеггером и его последователями. Однако он должен быть восполнен критическим анализом с позиций этики, основы которой разработаны прежде всего в философии Е. Левинаса. Смысловое напряжение, которое существует между экзистенциальной философией и этикой, показанное на примере творчества С. Кьеркегора, который доказывает, что призвание предусматривает личностный выбор человека, который конфликтует с повседневной моралью. Хайдеггер углубляет эту тенденцию в исследовании тем прислушивания к бытию и зову заботы об его истине, экзистенциальной совести, стремления человека быть собой в соответствии с пониманием своих бытийных возможностей и своего уединения в бытии-к-смерти. Напротив, на основе философии Левинаса призвание понимается как открытость человека Другому, как этическое обязательство заботиться о благе высшем, нежели его собственное. Автор определяет призвание как ответ человека на его бытийный зов, который обретает этический смысл вместе с его ответственностью перед другими людьми.

Новизной статьи является сама попытка сочетания концепций Кьеркегора, Хайдеггера и Левинаса в анализе темы призвания. При этом показана актуальность такого исследования феномена призвания в виду возрождения в современной философии парадигмы субъективности. Концепцию призвания предлагается развивать в соединении этики и онтологии, в контексте понимания человеком личностного бытия и блага его сосуществования с другими людьми.

Ключевые слова: зов, онтология, мораль, Другой, субъективность, ответственность, самореализация, личностный выбор

Постановка проблеми.

Покликання людини є темою богослов'я, філософії, художньої літератури у Європі впродовж століть, а якщо досліджувати генезу самого цього поняття та пов'язані з ним релігійні і філософські ідеї, то слід заглибитися на 2-3 тисячоліття. Щодо релігійної традиції, ми зробили такий аналіз в іншій статті, тому тут не зупиняємося [9]. Філософія покликання веде свою історію з античності, принаймні, починаючи від Сократа з його дослуханням до голосу свого «даймона» та Платона, який переводить вирішення проблеми сенсу існування та призначення людини в об'єктивну площину блага та справедливості в державі. Загалом, у подальшій філософській думці відкривалося широке поле можливостей розуміння покликання людини. Поняття покликання застосовувалося і щодо ролі у суспільстві окремих спільнот, професійних або громадських, до мети існування цілих націй. Звісно, не лише перед окремими людьми, але й перед народами багатьох країн постає питання про самовизначення та ідентичність у світі. Також слушно говорити про покликання людини в антропологічному та релігійному сенсах, маючи на увазі її місце у світі та

відповідальність перед іншими людьми за збереження і розвиток природного та соціального середовища, культурних і духовних надбань, і, нарешті, перед Творцем за зміст власного існування.

Однак у сучасному світі ідея покликання, поруч з її традиційними релігійними та філософськими тлумаченнями, пов'язана переважно з особистісною мотивацією людини до професійної та іншої активності у світі [8]. Відповідно, є потреба звернутися до засад осмислення феномену покликання, які склалися у новітній філософії та етиці, орієнтованій саме на очевидності особистісного, суб'єктивного буття людини. Такою, зокрема, є філософія екзистенційно-онтологічного спрямування. Стосунок цієї філософії до теми покликання полягає у зверненні до глибин людського запитування про буття, у намаганні аналізувати екзистенційну ситуацію самовизначення особистості. Попри те важливим, як в теоретичному, так і в практичному сенсі, є етичний аспект дослідження феномену, адже так осмислюється ситуація самореалізації людини у її співіснуванні з іншими людьми у світі. Можливість та суперечності поєднання екзистенційно-онтологічного та етичного підходів

до дослідження теми покликання є проблемою, яку ми розглядаємо.

Аналіз досліджень і публікацій.

Феномен покликання не часто є предметом філософського дослідження. Скоріше можливо говорити про існування широкого ідейного і поняттєвого контексту теми покликання у філософії. І тут поле літератури справді неозоре. Однак саме в аспекті аналізу покликання як феномену людського буття ключовими є концепції екзистенційної та герменевтико-феноменологічної філософії представлені у працях С. К'єркегора, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартра, Г. Гадамера та дослідників, які критично переосмислюють концепції цих філософів, зокрема в постановці етичних проблем – це Е. Левінас, Ф. А. Олафсон, П. П. Гайденко, Б. Е. Биховський, Ш. Супіханов, Г. Т. Маргвелашвілі, К. Джолдерсма, В. А. Малахов, Л. М. Карачевцева, А. В. Ямпольська [22] та ін. Поєднання етики та онтології у темі покликання може бути досить контрверсійним, що показують недавні монографії західних дослідників А. Доукхана [14] та Й. Фрітше [15] та праці українських філософів А. О. Баумейстера та Є. К. Бистрицького. Зокрема, останній розкриває тему постправди та екзистенційної істини у бутті людини в сучасних умовах [1, с. 54-71]. Актуальність намагання поєднати у філософії онтологію з темою сенсу існування людини підтверджується й найостаннішими публікаціями на сторінках даного журналу. Так, В. О. Дубініна зазначає, що «царина смислоіснування і смислопородження є за визначенням новим баченням онтології, новим її змістом і сенсом існування герменевтики як загальної філософської методології» [5, с. 64].

Аналіз основних принципів зазначених філософських підходів дає можливість для подальшого дослідження феномену покликання як особистісного досвіду, як значимої ідеї в культурі та як вагомого чинника визначення мети життя і морального розвитку особистості. Проте, попри значущі результати праць згаданих філософів залишається відкритим питання про можливість поєднання онтологічного та етичного способів вирішення проблем самовизначення особистості та розуміння покликання людини у сучасному світі.

Метою статті є аналіз філософських концепцій, які визначають основні напрямки аналізу феномену покликання, їх суперечностей та можливостей поєднання для віднайдення шляхів гармонізації екзистенційного та етичного вимірів особистісного смислотворення та самореалізації у світі.

Виклад основного матеріалу.

Видатний німецький мислитель М. Гайдеггер говорив, що розгляд будь-якого поняття можливий за умови готовності продумати, що воно відкриває для розуміння буття того, хто мислить, та буття в цілому, адже «все залежить від одного: чи "вдмується" дослідник у сутнісну сферу розглядуваного слова і чи вловлює струмуючий звідти поклик або ж лише "лексикографічно" збирає місця, де це слово зустрічається» [12, с. 297]. Ці настанови філософа спонукають розглядати поняття покликання у контексті аналізу екзистенційного досвіду людини, братися до дослідження феномену покликання з відчуттям, що ми наближаємося до таїни людської суб'єктивності, до того, як виявляється та у який спосіб здійснюється мета існування людини. Відповідь на запитання про мету і сенс буття, про те, що кличе кожного з нас, не дається «лобовим» приступом, не вираховується шляхом логічних операцій. З цим люди живуть і відходять, але важливо вміти на такі теми принаймні говорити. Саме у цьому спрямуванні можливе й виправдане дослідження феномену покликання.

Визначальними в екзистенційному осмисленні теми покликання є, на наш погляд, ідеї С. К'єркегора та М. Гайдеггера, а з боку її етичного розуміння та критики самого екзистенційно-онтологічного підходу – філософія Е. Левінаса. Данський філософ 19 ст. К'єркегор з усією гостротою поставив питання про екзистенційний вибір та відповідальність людини. Для нього це була особиста проблема: як жити, ким бути, чого прагнути? Філософ писав у своєму щоденнику: «Запитання для мене не в тому, що я маю пізнати... для мене радше йдеться про розуміння мого призначення...» [2, с. 136-137]. К'єркегор і власне життя сформував, відповідаючи на це запитання, і у своїх творах показав людське існування як пошук таких відповідей, їх вибір та здійснення. Водночас філософ вважав, що зосередження на тому, як бути собою, не притаманне більшості людей, для них правилом є протилежне.

В цілому К'єркегорові був притаманний екзистенційно-етичний та релігійний суб'єктивізм. Він писав, що «особистість етично нескінченно зацікавлена єдиною й виключно своєю власною дійсністю» [2, с. 137]. Проте його етика не сповідувала егоїзм, притаманний радше естетичному світосприйняттю. Філософ шукає етичної та релігійної істини, відкритої йому не лише у самому собі, але й у складних стосунках з іншими людьми та у відношенні до Бога. Істина не

пізнається, вона здійснюється людиною у її житті. К'єркегор твердив: «Істину не розуміють, в істині існують, або не існують» [10, с. 163]. Це розуміння екзистенційної істини стає парадигмальним для подальшої філософії. Як підкреслюють сучасні дослідники, на відміну від класичної кореспондентної теорії істини або, у вимірі комунікації, істини «пропозиційної» (коли мовлене відповідає фактам), життя у відповідності з екзистенційною істиною орієнтує особистість на «переживання автентичності чи неавтентичності власного існування», і є сферою виключно її відповідальності та ризику [1, с. 58-59].

К'єркегор виявив неминучу непеєднуваність естетичних, етичних та релігійних ідеалів у житті особистості. Йдучи шляхом естетичного самовдоволення, людина, зрештою, впадає у розпач, якому не зарадить і опертя на норми та цінності суспільної моралі. Філософ показує етичну дилему особистості. З одного боку, вона потребує гармонії власних схильностей та уподобань з суспільною мораллю і загальним благом. З іншого ж – особистісний вибір можливий лише через неконформістську дію, яка пориває із загальноприйнятими, формальними вимогами спільноти. На думку К'єркегора, тут виявляється конфлікт конечності та нескінченності у бутті людини. Відчай конечності долається дією, сенс якої переходить межі людського знання і розуміння. До цього й спонукає релігійна віра, вимагаючи від людини самозречення і навіть самозаперечення. І тоді, повернувшись «обличчям до Бога», вона має в якомусь сенсі стати «спиною до людей» [2, с. 169-170].

Стан розпачу людині навіть необхідно пережити, щоб подолати узагальнену знеособленість існування і збагнути ситуацію самотності перед Богом. Таким чином, особистість на шляху віри зазнає страждань, які, однак, обертаються для неї благом. Адже причина і мета її існування виявляється у поклику, що приходить «згори». Наприклад, біблійний праотець Авраам, про якого пише К'єркегор у праці «Страх та тремтіння», чує поклик від Бога принести в жертву свого сина Ісаака. Бувши вірним Божому велінню, він мав відкинути мирські міркування. Як людина, він страждав, йдучи виконувати своє завдання, втім, зрештою, Бог призначив йому принести в жертву ягня [6, с. 13-112]. На думку данського філософа, лише через такий абсурд і поривання з осяжним та зрозумілим у світі можлива віра та порятунк людини від її конечності – відкриття нескінченного.

Міркуючи за К'єркегором, скажемо, що покликання людини може здійснюватися в усіх трьох площинах – в естетичній (у творчості), в етичній (у служінні добрим справам) та в релігійній (у бутті з Богом). Зазвичай ми розуміємо покликання як спосіб людини гармонійно існувати у світі, жити задля спільного з іншими блага, служити Богові. Однак буття людини у покликанні може виявлятися й драматичним, як показав філософ не лише у своїх творах, але й власним життям. Іноді неможливо довести іншим сенс власного покликання. Що мав «лицар віри» Авраам пояснювати своїй дружині Сарі, беручи сина на заклання? Нічого. Часто покликання вимагає не лише самозречення від людини, але й жертви інтересами і навіть життєвими перспективами ближніх. Так, К'єркегор заради філософії відмовився від особистого щастя, розірвавши власні заручини, хоча згодом і написав у щоденнику, що коли б мав віру (тобто коли б діяв всупереч мирським міркуванням), можливо б не покинув, не втратив би свою наречену [4, с. 234].

У покликанні нерідко потрібно ризикувати, мати цю віру в істинність поклику для можливості діяти всупереч повсякденно зрозумілому. Покликання здійснюється людиною через вибір – йти або не йти за її покликом. К'єркегор, як і понад сто років по тому це скаже Левінас, наголошував: коли людина не робить свій вільний життєвий вибір, її шлях визначає доля, точніше доля таку людину «спіткає». У цьому сенсі природний плин життя, загальні умови існування у світі протилежні покликанню людини. Її відповідь на поклик відбувається всупереч або не зважаючи на зовні визначені та зрозумілі їй умови. Коли немає вияву цієї екзистенційної свободи людини, не йдеться і про покликання.

У філософії Гайдеггера тема поклику до істини буття людини наскрізна. Зокрема, у праці «Буття і час» йдеться про чуття поклику совісті, що виводить людину із знеособленості існування до вибору власних можливостей у світі, до її відповідальності за власне буття. Щоб відкривати цю істину, на думку філософа, потрібно винести «за дужки» традиційні уявлення про цінності та мету існування людини, які вписують її життя в певну метафізичну картину світу і приховують від неї сенс буття. Гайдеггер пропонує аналітику Dasein – буття людини «ось-тут», до всіх його культурних інтерпретацій та нашарувань. Бути собою, автентично, означає чути поклик істини буття і мати рішучість до усвідомлення власної

конечності. Dasein набуває визначеності свого «хто», стає кимось, обираючи свої можливості та відповідаючи на цей буттєвий поклик. Все, що ми могли б вкласти у зміст людського покликання, Гайдеггер вписує в концепт турботи про істину буття. Разом з тим, філософ пише, що переважно Dasein не дослухається до цього поклику, існує в неістині, знеособлено.

В концепції Гайдеггера буттєвий поклик є таким, що йде немов від самого Dasein, але він є феноменом буття в цілому. Так, Dasein покликає не власним буттям-до-смерті [11, с. 268]. Однак поклик його совісті потрібно розуміти «як приготування до неосяжного (uncanny), якого Dasein ще не зустріло» [21, с. 78]. В оригінальному гайдеггерівському тексті йдеться про звучання поклику «через» або «понад» Dasein – «über mich» [16, с. 275]. На наш погляд, ця вказівка виявляє, що буттєвий поклик проймає Dasein і не вписаний у межі його існування. Цей момент кликання «через Dasein», або «понаді мною», саме й вказує на покликання буттям, яке є не лише тим, що являє собі й собою Dasein, але й таким, у якому відкривається трансцендентне. Як таке, буття нас випереджає, «кличе нас ще до всякого можливого творення, яке було розпочате нами» [12, с. 188].

Гайдеггер пише про екзистенційно-онтологічну відкритість людини до розуміння буття в цілому. Він шукає свідчення цієї відкритості у творах давніх грецьких філософів, висловленого ними перебування людини «в просвіті істини». І знову ж, у лекціях про Геракліта він говорить, що люди відвертаються від «логосу» буття, «зверненого до них» [12, с. 390]. Філософ висуває не лише вимогу до людини відповідати на поклик її совісті до автентичного буття, але й бачить її покликання у тому, щоб давати слово самому буттю. Гайдеггер дедалі більше поетизує тему буттєвого поклику і в мові видатних поетів дослухається до висловлення найпосутнішого, констатуючи жаль, що «повсякденне мовлення – це забутий і тому зношений вірш, з якого навряд чи ще звучить кликання» [3, с. 38]. На його думку, із зверненості до буття, з очікування поклику і відкритості його істині лише й можуть прийти в життя людини ті знамення й призначення, які стануть вказівними на її шляху.

Гайдеггер своїми текстами давав настанову на буття людини собою, на її відкритість буттєвій істині. Він писав: «Пробудження – це справа кожної окремої людини і не лише однієї її доброї волі або навіть і вміння, але її долі, того,

що випадає або не випадає на її долю. Проте все, що випадає, є для нас таким і випадає лише тоді, коли ми його чекали і могли чекати» [13, с. 528-529]. Дослідники відзначають «побожність» Гайдеггера у ставленні до буття. Власне, з біографії філософа ми знаємо, що він навчався спочатку в католицькому закладі, а далі, як молодий вчений, досліджував схоластику. І хоча Гайдеггер не став християнським мислителем, не складно побачити аналогію його думки про вслухання у поклик буття та обов'язок бути пастухом і сповідником буттєвої істини з ідеєю послуху людини перед Богом. Звісно, Гайдеггер намагався спиратися на класичні філософські і літературні тексти. Його пошук істини у досократівській філософії та в поетичній мові був спробою віднайти засади мислення, не обтяжені історичними перекрученнями або догматичними теологічними формулами. Однак ця філософія поклику, на нашу думку, не веде далеко поза релігійне розуміння покликання як обов'язку та завдання людини та поза новочасну європейську ідею самоздійснення особистості у світі.

Втім, праці Гайдеггера є парадигмальними для досліджень людського існування. Зокрема, вони спонукають до аналізу покликання як феномену людського існування та розгляду його реалізації у тих чи інших формах фактичності повсякденного існування. Водночас важливо, що думка Гайдеггера утримує обрій трансцендентного. Ми розуміємо це так, що у покликанні відбувається щось більше, ніж те, що від нас самих залежить, але потрібна готовність чути і відповідати йому. Безперечно також те, що покликання є способом людини розуміти і спрямовувати своє буття у світі, маючи перед собою те граничне усамітнення, яке виявляє її смерть, до якої, та мислено через межу якої доводиться жити і здійснювати себе. Можливо, у тексті книги «Буття і час» ми не знаходимо способу думання «через межу», але з певного поворотного моменту творчості Гайдеггера межі буття Dasein втратили для нього остаточність.

Важливим є етичний аспект аналізу виявлення та здійснення покликання. Тут ми відзначимо постать Е. Левінаса, як послідовника і критика М. Гайдеггера. Французький філософ виходить поза онтологічну парадигму покликання, поза ідею саморозвитку людини і пише про «пріоритет Іншого» [20, с. 235]. Етичне ставлення до іншого не є переслідуванням людиною власного інтересу. Останнє слово філософ розкладає як «inter-esse» – тобто як пошук чогось для себе

«поміж» (inter) «сущими» (esse). Натомість, «усі людські відносини як людські походять з незацікавленості (disinterestedness)» [19, с. 160]. Етична потреба і моральний обов'язок визнавати інших важливішими за нас самих, бути для інших роблять нас їх заручниками.

Левінас саме й пише про те, що у віданні першості іншим людям особистість морально зростає. Зокрема, він зазначає, що в упокоренні перед іншими на нас сходить Божий дух, як «сама людяність» [20, с. 285]. Це стан «вбогості» людини, яка живе не для себе, але «в Бозі». Існуючи безмірно для інших, не наполягаючи на бутті для себе, вона відкриває нескінченність. Тому філософ говорить, що в обличчі іншої людини, в думці про неї, у визнанні її важливішою за нас являється Бог. В етичному ставленні до інших ми чуємо поклик Творця, як того Іншого, для якого існуємо. У відповіді на цей поклик є щось вище від людського, «святість Бога виявляється в людині» [20, с. 236]. Отже, на основі етики Левінаса можливо вести мову про єдине загальнолюдське покликання – до святості.

Філософ вважає, що таке покликання людини належить «до порядку вищої відповідальності» – бути більшим, ніж собою, та водночас і меншим, оскільки інший є ціннішим, ніж я сам для себе [20, с. 240]. Зрештою, це звільняє нас від занепокоєння власним буттям, веде поза онтологію до «утопії», яка означає відсутність свого персонального місця у бутті. Сама етична позиція людини виводить її поза площину сущого. Тому, на думку Левінаса, «добро не може бути зрозумілим з онтології» [19, с. 46]. А в праці «Про Бога, який спадає на думку» він пише: «До будь-якого знання, яке я міг би мати про себе, до будь-якої рефлексивної присутності мене для себе самого, і поза моїм наполяганням на бутті та моїм самозаспокоєнням, чи не знаходимо ми тут оце для-іншого в тому величому пробудженні душі до людяності та оте з-Богом (a-Dieu), яке пориває з гайдеггерівським *jemeinigkeit* (тобто з «моїм для себе буттям» – Є. М.)?» [18, с. 168]. Таким чином, ми звільняємося від турботи про насущне для нас, від тиску необхідності бути для себе задля чуття іншого, вищого, ніж ми є самі по собі. Принцип наполягання кожного сущого на власному бутті, так званий «*conatus essendi*», який Б. Спіноза вважав універсальним, Левінас заперечує і натомість пропонує «повернення до вищості (*inferiority*)», до відповідальності [18, с. 178].

Філософ вважає скасування суверенності власного «Я» людини, визнання її винною пе-

ред іншими, визначальним для моралі та «самої духовності» [7, с. 149]. Він пише про «неінтенційну» свідомість, яка супроводжує інтенційну, тобто зорієнтовану в рефлексії до себе і таку, що ставить власне «Я» у світі, як щось належне. «Неінтенційний» вимір свідомості передусе присутності людини для себе, у ньому відкрита нескінченність. Проте він виявляється в етичному ставленні до людей, у відчутті обов'язку не полишати іншого, чия смертність переважає значення власної конечності людини. «Це і є, без сумніву, таємниця усупільнення й (...) любов до ближнього», – пише філософ [7, с. 148]. У цій етичній настанові покликання як феномен особистісного спрямування людини до мети її буття сутнісно доповнюється досвідом чуття і розуміння нею вищого, ніж її власне буття, відкритого не у її власних інтенціях, але такого, перед яким вона відповідає.

В інтерпретації феномена покликання на основі філософії Левінаса ми звертаємося, зокрема, до роботи К. Джолдерсми «Левінасова етика для освітніх практик», у якій розвивається ідея трансцендентного як єдності поклику та сподівання (останнє тлумачиться також і як піднесення, «*inspiration*») [17, с. 9]. Трансцендентність етичного світовідношення людини виявляється у часових модальностях її спрямувань – від часу незапам'ятного (поклик) до часу непередбачуваного (сподівання). У трансцендентності походження та прямування поклику виявляється те, що ми не є джерелом власного буття, ми покликані у ньому. Попри те, що поклик підносить над буттям, він є не чимось зовнішнім та стороннім, але дійсний для нас у «глибоко особистісному» переживанні того, що приходить до нас і розкривається як наше власне прагнення [17, с. 9].

У концепції Левінаса етичний поклик не є предметом вибору. Походячи з незапам'ятного, з минулого, він є таким, що вже відбувся до того, як ми його прийняли, до нашої думки про нього. Тому людина є пасивною в етичному сенсі, відповідаючи на поклик, який виявляє Інше й більше, ніж вона сама. Ми покликані до буття з іншими і виявляємо своє особистісне буття перед обличчями людей – це «поклик до відповідальності за благо іншого» [17, с. 4]. Чуття цього метафізичного поклику та його розуміння є джерелом етичного зобов'язання. Таким чином, у філософії Левінаса ми знаходимо виявленими етичні обрії розуміння та здійснення покликання людини до всіх можливих професійних чи інших фактичних форм та способів його здійснення.

Висновки.

Переосмислюючи концепції згаданих філософів, ми пропонуємо поєднати у розумінні покликання три аспекти: онтологічну потребу людини осягнути сенс буття, бажання до реалізації можливого у кінцевому існуванні людини та її етичне зобов'язання до відповідальності перед іншими людьми. Відповідно, даючи власне визначення покликання як відповідання людини на її буттєвий поклик, ми розглядаємо цей феномен у контексті розуміння нею блага та цінності співіснування з іншими людьми. Мета покликання людини етична. Проте разом із відповідальністю людини за себе та перед іншими, етика осмислює також і саме людське буття у світі, адже відповідати можливо лише там, де ти знаходишся, усвідомлюючи власне місце.

За К'єркегором особистість має робити свій

екзистенційний вибір, і лише так їй відкрите нескінченне. Згідно філософії Гайдеггера, людина має дослухатися до буття, намагатися бути собою згідно власного розуміння його істини. Левінас поглиблює ці модули належного в етичному напрямку. А саме, філософ твердить, що людина не обирає бути їй чи не бути відповідальною, коли і перед ким, але вже є покликаною до цього у відкритості іншому, в зобов'язанні піклуватися про благо вище, ніж її власне. У намаганні поєднати ці позиції ми виявляємо можливість дієвої етичної відповідальності особистості. Важливо, на нашу думку, не втрачати зв'язок етики з онтологією. Буття має сенс, коли ми вільні творити у ньому і брати на себе відповідальність за власні дії. Саме в такому етико-онтологічному розумінні можливо, на наш погляд, розвивати концепцію покликання людини.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бистрицький Є. К. Екзистенційна істина і постправа / Є. К. Бистрицький // Філософська думка. – 2018. – № 5. – С. 54-71.
2. Быховский Б. Э. Кьеркегор / Б. Э. Быховский. – М.: Мысль, 1972. – 238 с.
3. Гайдеггер М. Дорогою до мови / М. Гайдеггер. – Львів: Літопис, 2007. – 232 с.
4. Гайденко П. П. Трагедия эстетизма. Опыт характеристики мирозерцания Серена Кьеркегора / П. П. Гайденко. – М.: Искусство, 1970. – 246 с.
5. Дубініна В. О. Обрії герменевтичного дискурсу: до методологічних засад філософської герменевтики / В. О. Дубініна // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2019. – Т. 22. – № 5. – С. 57-65.
6. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. – М.: Республика, 1993. – 382 с.
7. Левінас Е. Між нами: Дослідження. Думки-про-іншого / Е. Левінас. – К.: Дух і літера: Задруга, 1999. – 291 с.
8. Мулярчук Є. І. Покликання у свідомості сучасних українців: індивідуальні думки та загальна структура феномена / Є. І. Мулярчук // Гілея: Науковий вісник, Збірник наукових праць. – 2017. – Випуск 118, 3. – С. 251-256
9. Мулярчук Є. І. Про поняття покликання / Є. І. Мулярчук // Філософська думка. – 2017. – № 3. – С. 94-106.
10. Супиханов Ш. (2005). Экзистенциальная диалектика Сёрена Кьеркегора / Ш. Супиханов. – Харьков: Институт микрокристаллов, 2005. – 354 с.
11. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: «Ad Marginem», 1997. – 452 с.
12. Хайдеггер М. Гераклит / М. Хайдеггер. – Санкт-Петербург: «Владимир Даль», 2011. – 503 с.
13. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики / М. Хайдеггер. – Санкт-Петербург: «Владимир Даль», 2013. – 591 с.
14. Doukhan A. Emmanuel Levinas: A Philosophy of Exile (Continuum Studies in Continental Philosophy) / A. Doukhan. – Bloomsbury Publishing, 2014. – 176 p.
15. Fritzsche J. Historical Destiny and National Socialism in Heidegger's Being and Time / J. Fritzsche. – University of California Press, 1999. – 375 p.
16. Heidegger M. Sein und Zeit / M. Heidegger. – Tubingen: Max Niemeyer Verlag, 1967. – 437 s.
17. Joldersma C. A Levinasian Ethics for Education's Commonplaces: Between Calling and Inspiration / C. Joldersma. – New York: Palgrave MacMillan, 2014. – 126 p.
18. Levinas E. Of God Who Comes to Mind / E. Levinas. – Stanford, California: Stanford University Press, 1998. – 212 p.
19. Levinas E. Otherwise than Being or Beyond Essence / E. Levinas. – Pittsburg, Pennsylvania: Duquesne University Press, 2004. – 205 p.
20. Levinas E. Is it righteous to be? Interviews with Emmanuel Levinas / E. Levinas. – Stanford, California: Stanford University Press, 2007. – 309 p.
21. Sepulveda K. The Call: Heidegger and the Ethical Conscience / K. Sepulveda // Res Cogitans. – 2011. – Vol. 2: Iss. 1. – Article 8. – P. 171-179. – Retrieved from: <https://commons.pacificu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=rescogitans>
22. Yampolskaya A. Prophetic Subjectivity in Later Levinas: Sobering up from One's Own Identity / A. Yampolskaya // Religions. – 2019. – № 10 (1), 50. – Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/1/50/htm>

REFERENCES

1. Bystrytskiy, Y.K. (2018). Ekzystentsiina istyna i postpravda [Existential truth and “post-truth”]. *Philosophical thought*, 5, 54-71 [in Ukrainian].
2. Bykchovskiy, B.E. (1972). *K'erkegor [Kierkegaard]*. Moscow: Mysl [in Russian].
3. Heidegger, M. (2007). *Dorohoiu do movy [On the way to language]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
4. Gaidenko, P.P. (1970). *Tragedija jestetizma. Opyt harakteristiki mirosozercanija Serena Kirkegora [The tragedy of aestheticism. An attempt of description of Soren Kierkegaard's world view]*. Moscow: Iskustvo [in Russian].
5. Dubinina, V.O. (2019). Obrii hermenevtychnoho dyskursu: do metodolohichnykh zasad filosofskoi hermenevtyky [The horizons of hermeneutic discourse: to the methodological foundations of philosophical hermeneutics]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 22 (5), 57-65 [in Ukrainian].
6. Kierkegaard, S. (1993). *Strah i trepet [Fear and trembling]*. Moscow: Respulica [in Russian].
7. Levinas, E. (1999). *Mizh namy: Doslidzhennia. Dumky-pro-inshoho [Between Us: Studies. Thoughts-about-the Other]*. Kyiv: Dukch and Litera: Zadruha [in Ukrainian].
8. Muliarchuk, Y.I. (2017). Poklykannia u svidomosti suchasnykh ukrainsiv: indyvidualni dumky ta zahalna struktura fenomena [Calling in the consciousness of contemporary Ukrainians: individual opinions and common structure of the phenomenon]. *Hileya: Naukovyy visnyk, zbirnyk naukovykh prats*, 118 (3), 251-256 [in Ukrainian].
9. Muliarchuk, Y.I. (2017). Pro poniattia poklykannia [On the concept of calling]. *Philosophical thought*, 3, 94-106 [in Ukrainian].
10. Supichanov, S. (2005). *Jekzistencial'naja dialektika Sjorena K'erkegora [Existential dialectics of Soren Kierkegaard]*. Kharkiv: Institute of microchips [in Russian].
11. Heidegger, M. (1997). *Bytie i vremja [Being and time]*. Moscow: Ad Marginem [in Russian].
12. Heidegger, M. (2011). *Geraklit [Heraclitus]*. Sankt-Peterburg: Vladimir Dal [in Russian].
13. Heidegger, M. (2013). *Osnovnye ponjatija metafiziki [The main concepts of metaphysics]*. Sankt-Peterburg: Vladimir Dal [in Russian].
14. Doukhan, A. (2014). *Emmanuel Levinas: A Philosophy of Exile (Continuum Studies in Continental Philosophy)*. London, Oxford, New-York, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Publishing.
15. Fritsche, J. (1999). *Historical Destiny and National Socialism in Heidegger's Being and Time*. University of California Press.
16. Heidegger, M. (1967). *Sein und Zeit*. Tubingen: Max Niemeyer Verlag.
17. Joldersma, C. (2014). *A Levinasian Ethics for Education's Commonplaces: Between Calling and Inspiration*. New York: Palgrave MacMillan
18. Levinas, E. (2007). *Is it righteous to be? Interviews with Emmanuel Levinas*. Stanford, California: Stanford University Press.
19. Levinas, E. (1998). *Of God Who Comes to Mind*. Stanford, California: Stanford University Press.
20. Levinas, E. (2004). *Otherwise than Being or Beyond Essence*. Pittsburg, Pennsylvania: Duquesne University Press.
21. Sepulveda, K. (2011). The Call: Heidegger and the Ethical Conscience. *Res Cogitans*, 2:1, Art. 8, 171-179. Retrieved from: <https://commons.pacificu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=rescogitans>
22. Yampolskaya, A. (2019). Prophetic Subjectivity in Later Levinas: Sobering up from One's Own Identity. *Religions*, 10 (1), 50. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/1/50/htm>.

Мулярчук Євген Іванович

Кандидат філософ. наук, старший наук. співробітник
Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України
01001, Київ, вул. Трьохсвятительська 4

Muliarchuk Yevhen

Ph.D., Senior Research Fellow
H. Skovoroda Institute of Philosophy National Academy
of Sciences of Ukraine
4, Triokhsviatytelska str., Kyiv, 01001, Ukraine

Email: muliarchuk.yevhen@gmail.com

ORCID 0000-0003-3053-0451

Цитування: Мулярчук Є. І. До концепції покликання: екзистенційна філософія та етика / Є. І. Мулярчук // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2019. – Т. 22. – № 6. – С. 5-12.

Citation: Muliarchuk, Y.I. (2019). Do kontseptsii poklykannia: ekzystentsiina filosofia ta etyka [Towards the Concept of Calling: Existential Philosophy and Ethics]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 22 (6), 5-12.

Стаття надійшла / Article arrived: 02.05.2019

Схвалено до друку / Accepted: 06.06.2019